

Pedagogická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

ČESKÉ DĚTI A FACEBOOK 2015

výzkumná zpráva

Výzkumná zpráva **České děti a Facebook 2015**

Zpracováno pro: Policejní prezidium České republiky, oddělení tisku a prevence

© Kamil Kopecký

© Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta,
Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, 2015

Verze: 1.0

1 Úvod do problematiky

Sociální sítě jsou specifické internetové služby, zaměřené primárně na získávání a udržování sociálních kontaktů s dalšími uživateli internetu. Mohou být zaměřeny univerzálně (Facebook, G+), nebo jsou zacíleny např. profesně (LinkedIn, Researchgate), na základě příslušnosti ke konkrétní třídě či studijní skupině (Spolužáci.cz) či podle dalších kritérií. Termín sociální sítě často splývá s termínem servery komunitních služeb.

Hranice mezi tím, co jsou a nejsou sociální sítě, jsou velmi neostré. Sociální sítě však mají řadu společných vlastností:

- a) obsah sociálních sítí vytvářejí sami uživatelé,
- b) sociální sítě umožňují vytvářet sociální vazby (např. spojovat se s přáteli, followery atd.),
- c) sociální sítě obsahují velké množství osobních a citlivých informací, které o sobě zveřejňují a šíří sami uživatelé,
- d) sociální sítě podporují jednoduché a efektivní sdílení informací.

Aby bylo možné sociální sítě hodnotit co nejvíce objektivně, je třeba uvědomit si, že mají vzhledem k jejich používání jak pozitiva, tak i negativa.

Pozitiva sociálních sítí

- A. Sociální sítě umožňují navazovat mezilidské kontakty.
- B. Sociální sítě jsou nástrojem pro překonání sociální izolace.
- C. Sociální sítě umožňují realizovat reklamu s přesným cílením na cílovou skupinu.
- D. Sociální sítě jsou zdrojem poučení.
- E. Sociální sítě jsou zdrojem zábavy.

Negativa sociálních sítí

- A. Sociální sítě obsahují velké množství zneužitelných osobních údajů.
- B. Sociální sítě umožňují snadno, rychle a anonymně realizovat kyberšikanu, sexuální útoky na děti, kyberstalking apod.
- C. Sociální sítě umožňují realizovat internetové podvody.
- D. Sociální sítě mají úzkou vazbu na majetkovou kriminalitu.
- E. Pro potřeby sociálních sítí často vznikají nebezpečné technologie, např. automatické označování obličejů na fotografiích (tzv. automatické tagování).
- F. Sociální sítě se stávají terčí internetových útoků vedoucích k úniku osobních údajů.

Většina veřejných sociálních sítí obsahuje kontrolní mechanismy, které např. zpřístupňují přístup na sociální síť od určitého věku (např. od 13 let na sociální síti Facebook), případně obsahují jiné mechanismy kontroly uživatelů (např. kontrola pomocí institucionálního emailu). Většinu těchto kontrolních mechanismů však lze snadno „obejít“, např. zadat jiné datum narození. V praxi je pak běžné, že sociální sítě masově využívají i uživatelé, kteří kritéria pro přístup do dané sociální sítě nesplňují – tedy i děti.

Děti v prostředí internetu sdílejí velké množství osobních a citlivých údajů, které umožňují jejich velmi přesnou identifikaci. Často si neuvědomují, jak jsou osobní údaje důležité a jak snadno je lze zneužít ke kybernetickému útoku.

V České republice patří mezi nejrozšířenější sociální sítě Facebook (cca 4,2 milionů uživatelů), Lidé.cz (cca 833 000 uživatelů, 3 miliony registrovaných účtů), Spolužáci.cz (cca 606 000 uživatelů, více než 8 milionů registrací), Líbimseti.cz (cca 270 000 uživatelů), Google+ (cca 250 000 uživatelů).

V našem výzkumu se zaměřujeme na sociální síť Facebook, která sociálními sítěmi v ČR dominuje. Aktivně je však dětmi využívána i řada dalších sociálních sítí a služeb – např. ASK.fm, Snapchat, GIFYO, Instagram, Pinterest, messengery a VoIP Skype, WhatsApp, Viber apod.

2 Sociální síť Facebook pohledem výzkumu

Sociální síť Facebook je kromě dospělých samozřejmě využívána také dětmi, podle výsledků českého výzkumu *Nebezpečí internetové komunikace IV* (Kamil Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, 2014) má na sociální síti Facebook svůj účet 92,29 % českých dětí ve věku 11-17 let. Podle dalších výzkumníků dosahuje počet dětských uživatelů Facebooku hranice 76 % (Nosek & Trusínová, 2015). Tento poměrně vysoký počet koresponduje s výsledky výzkumů realizovaných jak v Evropě, tak i v USA.

Podle údajů celoevropského výzkumu *EU Kids Online* z roku 2011 (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011) využívá Facebook více než 70 % dětí ve věku 9-16 let ze zemí Evropské unie. Nejvíce využívají Facebook děti na Kypru (98 %). Výzkum EU Kids Online rovněž upozorňuje na to, že Facebook aktivně používá téměř polovina britských dětí ve věku 9-12 let – a to v rozporu s pravidly používání sociální sítě Facebook, ve kterých je nastavena věková hranice pro užívání Facebooku na 13 let věku. V Polsku využívá Facebook více než 91 % dětských uživatelů, přičemž přibližně 25 % z nich potvrzuje, že na jejich účet na sociální síti Facebook někdo pronikl a používal jej bez jejich souhlasu (Tomczyk & Kopecký, 2015).

Dle výzkumu amerického *Pew Research Center* využívá Facebook v USA přibližně 94 % dětí ve věku 12-17 let (Purcell, 2012). Podle stejného výzkumu má 39 % amerických rodičů své děti přidány v seznamu facebookových přátel.

Britský výzkum *Global Social Impact Study* (University College London, 2013) upozorňuje na to, že velké množství dětí – jakmile jim rodiče začnou posílat žádosti o facebookové přátelství – opouštějí prostředí Facebooku a přecházejí k jiným online službám, jako jsou např. Twitter, Instagram, WhatsApp či Viber. Zatímco jejich rodiče na Facebooku zůstávají, dětské uživatele zkoušejí alternativní online prostředí (Kiss, 2013).

Další britský výzkum *Social Age* realizovaný v rámci portálu Knowthenet (Knowthenet, 2013) upozorňuje na to, že 52 % dětí ve věku 8-16 let ignoruje věkový limit používání Facebooku. 59 % dětí podle této studie využívá sociální sítě již od 10 let věku.

V posledních letech se stále více výzkumů začalo orientovat na rizika, která jsou s používáním sociálních sítí – zejména Facebookem – spojena. Výzkumníci rozdělili rizika do několika ústředních oblastí (Kamil Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, 2015; O’Keeffe & Clarke-Pearson, 2011):

- a) *rizika spojená s peer-peer komunikací (např. kyberšikana, kybergrooming apod.),*
- b) *rizika spojená se šířením nevhodného, závadného, nelegálního obsahu,*
- c) *rizika spojená se zneužíváním soukromí,*
- d) *rizika spojená s nadužíváním Facebooku (např. vznik závislostí, vznik deprese),*
- e) *další rizika (např. rizika spojená s online marketingem, online podvody, šířením virů apod.).*

Již zmíněný britský výzkum *Social Age* (Knowthenet, 2013) například upozorňuje na to, že 21 % dětí ve věku 11 let umísťuje na sociální sítě negativní komentáře. 26 % z nich se rovněž podařilo proniknout na účet někoho jiného a jeho jménem bez povolení odesílat zprávy. 43 % dětí ve věku 12 let komunikuje v prostředí sociálních sítí s neznámými lidmi. Komunikace s neznámými uživateli internetu je pro děti běžnou online aktivitou.

Výskyt kyberšikany v prostředí Facebooku prokazuje velké množství studií jak z Evropy, tak z USA či asijských zemí. Podle britského výzkumu společnosti Ditch the Label z roku 2013 (Ditch The Label, 2013) probíhá kyberšikana nejčastěji na Facebooku, Ask.FM a Twitteru. Kyberšikanu v prostředí Facebooku v rámci této studie potvrdilo 54 % respondentů. Důležité poznatky poskytuje také český výzkum *Nebezpečí internetové komunikace 3* (Kamil Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, 2012), podle kterého 34,22 % českých dětí zažilo v prostředí Facebooku opakované slovní urážení, ponižování a ztrapňování, 16,77 % dětí zažilo vyhrožování a 6,75 % dětí bylo v prostředí Facebooku vydíráno.

Podle amerického výzkumu společnosti McAfee realizovaném na vzorku více než 1000 dětí z USA *2012 Teen Internet Behaviour Study* (McAfee, 2012) 93 % respondentů, kteří byli svědky kyberšikany a dalších typů online útoků, potvrzuje, že k tomuto agresivnímu chování docházelo právě v prostředí Facebooku. Podle tohoto výzkumu se také 23,3 % dětí stalo oběťmi kyberšikany. 9,5 % respondentů se rovněž do kyberšikany aktivně zapojilo.

Zajímavé výsledky poskytují také výzkumy kyberšikany spojené s Facebookem z asijských zemí – podle výzkumu Nanyang Technological University v Singapore (Kwan & Skoric, 2013) realizovaném na vzorku více než 1500 studentů ve věku 13-17 let zažilo 56,9 % respondentů v průběhu roku v prostředí Facebooku minimálně jednu formu kyberšikany. Nejčastěji šlo o opakované urážení a ponižování pomocí vulgárních zpráv. Výzkum rovněž potvrzuje úzký vztah mezi školní šikanou a kyberšikanou na Facebooku.

Mezi rizika spojená s nadužíváním Facebooku patří zejména riziko vzniku a rozvinutí tzv. FAD (Facebook Addiction Disorder), tedy závislostního chování spojeného s používáním Facebooku. FAD můžeme vnímat jako podskupinu závislosti na internetu zaměřenou na konkrétní internetovou službu, v našem případě sociální síť Facebook.

Podle psycholožky Amy Summersové existuje 6 základních symptomů spojených s FAD (Summers, 2011):

1. *Roste tolerance* (k dosažení stejné míry uspokojení trávíme na Facebooku více času než dříve, pokud netrávíme dostatek času na FB, trpíme nespokojeností, frustrací).
2. *Objevují se abstinenční příznaky* (stres, podrážděnost, úzkost).
3. *Dochází k redukci běžných sociálních/rekreačních aktivit* (omezujeme aktivity probíhající mimo Facebook).
4. *Preferujeme virtuální facebookové schůzky místo schůzek „v reálu“* (např. místo na schůzku zveme přítelkyni na chat na Facebooku).
5. *Navazujeme na Facebooku velké množství virtuálních vztahů s neznámými*, máme ve svém profilu více než 80 % neznámých uživatelů.
6. *Projevy závislosti se objevují v běžném nevirtuálním světě* (spojíme se na Facebooku). Zažíváme posedlost (pocity podobné jako u hazardu).

FAD dále diagnostikoval psycholog Michael Fenichel (Fenichel, 2009), který definoval tuto poruchu pomocí pěti průvodních jevů:

1. Noční užívání Facebooku vede k tomu, že se člověk dostatečně nevyspí a během druhého dne je unavený.
2. Uživatel tráví na Facebooku více než hodinu denně. Zde je třeba podotknout, že určit přesnou hranici, kdy je Facebooku příliš, není snadné. Údaj o hodině denně vychází z průměru v USA (cca v roce 2009), kdy běžný uživatel trávil na největší sociální síti zhruba 30 minut každý den. Samozřejmě pokud Facebook užíváte k práci, nemusíte dobu věnovanou mu profesionálně do limitu započítávat.
3. Obsese starými láskami a expartnery, které uživatel na Facebooku našel.
4. Užívání Facebooku na úkor práce a pracovních povinností.
5. Odloučení od největší sociální sítě v uživateli vzbuzuje pocity úzkosti a stresu. Představa delší doby bez připojení na Facebook vzbuzuje nezvladatelné nepříjemné pocity.

FAD je rovněž spojen s celou řadou *tělesných rizik*, ke kterým patří sedavý způsob života, obezita, cukrovka, srdeční nemoci, bolesti šíje, ramen, bederní páteře, kloubů, zápěstí, nemoci očí, silné zatěžování zraku, epilepsie, stres a s ním související problémy.

FAD je samozřejmě spojen také s *psychosociálními riziky*, ke kterým patří špatná organizace času, nepravidelnost v jídle, nedostatek spánku, zhoršení mezilidských vztahů, úzkost ve vztazích, neschopnost řešit problémy v komunikaci, u dětí dochází ke zhoršení školního prospěchu nebo soustředění se na práci, dochází k poruchám paměti atd.

Nyní se zaměříme na výsledky výzkumu České děti a Facebook 2015, který si klade za cíl zjistit, jakým způsobem využívají sociální síť Facebook děti z České republiky a s jakými rizikovými formami komunikace se v prostředí Facebooku setkávají.

3 Výzkum České děti a Facebook 2015

3.1 Metodologie výzkumu

Celonárodní výzkum *České děti a Facebook 2015* realizovaný Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s dalšími partnery si klade za cíl zjistit základní informace o chování českých dětí v prostředí největší světové sociální sítě Facebook. Výzkum navazuje na národní výzkumy rizikového chování českých dětí v prostředí internetu realizované autory v průběhu let 2010-2015 (Kamil Kopecký et al., 2015).

Výzkum se zaměřuje na:

1. Zjištění základních informací o aktivním využívání Facebooku dětmi – zejména dětmi mladšími 13 let.
2. Zjištění základních informací o uživatelských účtech dětí (počet účtů / 1 dítě, existence falešných účtů, informace o tom, zdali o účtu vědí rodiče dítěte, zdali má účet nastavenou ochranu soukromí apod.).
3. Zjištění informací o motivaci dětí pro zakládání účtu na sociální síti Facebook a pro její využívání.
4. Zjištění informací o „facebookových přátelstvích“ (počty uživatelů, počty neznámých přátel, rizikové žádosti apod.).
5. Výskyt rizikových jevů v prostředí Facebooku a zkušenosti dětí s rizikovými komunikačními formami (kyberšikana, kybergrooming, sexting, kybernetické útoky, rizikové schůzky apod.).
6. Další související informace o chování dětí v kyberprostoru.

Výzkumný nástroj a sběr dat

Jako základní výzkumný nástroj byl zvolen online dotazník (30 otázek), který umožňoval anonymně zodpovídat položené otázky a zároveň velmi rychle zpracovat získaná data. Online dotazník byl součástí vlastního online dotazníkového systému Centra prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Výzkumný nástroj monitoroval, z jakého regionu oslovené dítě pochází, z jaké školy se připojuje, jak dlouho dotazník vyplňovalo apod. Výzkumný nástroj byl rovněž propojen se systémem Google Analytics poskytujícím další informace o návštěvnosti online dotazníků. Dílčí otázky byly zpracovány prostřednictvím počítačových programů Statistica 12 a Atlas.ti.

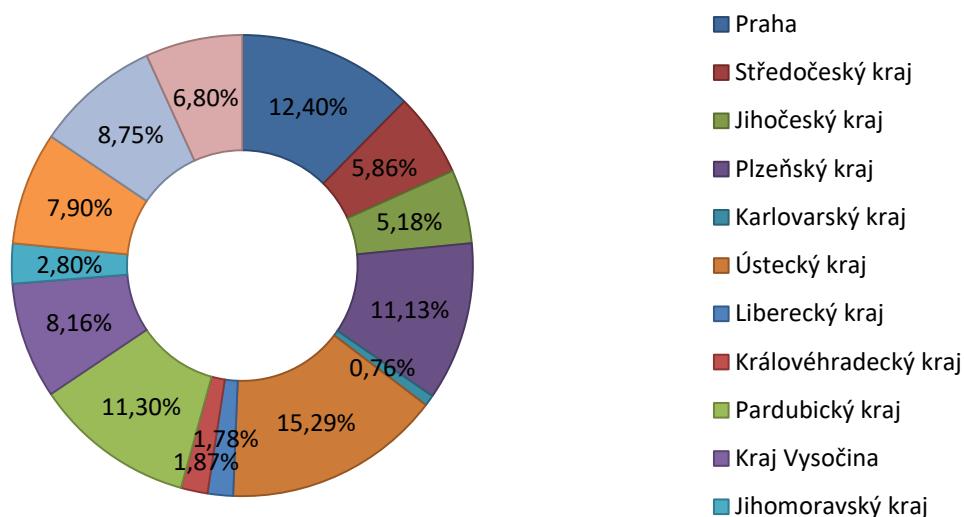
Sběr dat probíhal od 1. 5. 2015 do 30. 6. 2015 ve všech regionech České republiky. Online dotazník byl distribuován do více než 4000 základních a středních škol v ČR – a to s využitím elektronického seznamu škol a školských zařízení v České republice. Získaná kvantitativní a kvalitativní data byla dále roztríděna a statisticky zpracována.

Charakteristika vzorku respondentů

Výzkumu se zúčastnilo 1 122 respondentů ve věku 8-17 let. 48 % vzorku tvořili chlapci, 52 % dívky. 37,59 % vzorku tvořily děti mladší 13 let. Průměrný věk

respondentů byl 13,26 let ($\bar{x}=13,26738$, $\hat{x}=15$). Soubor respondentů měl normální rozdělení. Rozptyl souboru respondentů dosahoval hodnoty $s^2=3,450$ ($s=1,857$). Výzkumný vzorek je vzhledem k celkové populaci dětí (základnímu souboru) reprezentativní.

3.1.1 Respondenti v jednotlivých krajích

3.2 Výsledky výzkumu

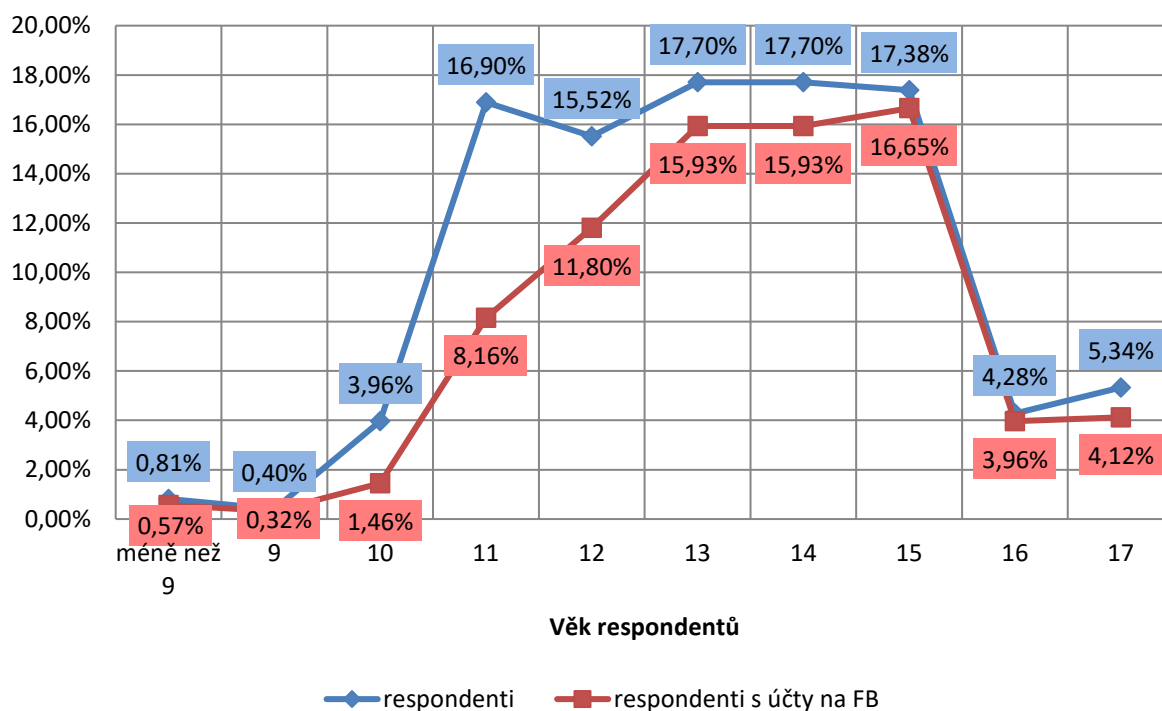
Výsledky výzkumu lze rozdělit do několika logicky propojených a vzájemně souvisejících oblastí.

3.2.1 Věková struktura dětských uživatelů Facebooku

Sociální síť Facebook využívá 78,90 % českých dětí. Děti využívají Facebook velmi aktivně – zaměříme-li se na respondenty mladší 13 let, zjišťujeme, že z nich má na Facebooku účet více než polovina (59,3 %). Tyto děti nerespektují minimální věkovou hranici pro vstup na Facebook – tedy hranici 13 let věku.

Níže uvedený graf zachycuje strukturu vzorku respondentů – největší část tvořili dětské respondenty ve věku 11-15 let. Graf rovněž zachycuje počty dětských uživatelů sociální sítě Facebook.

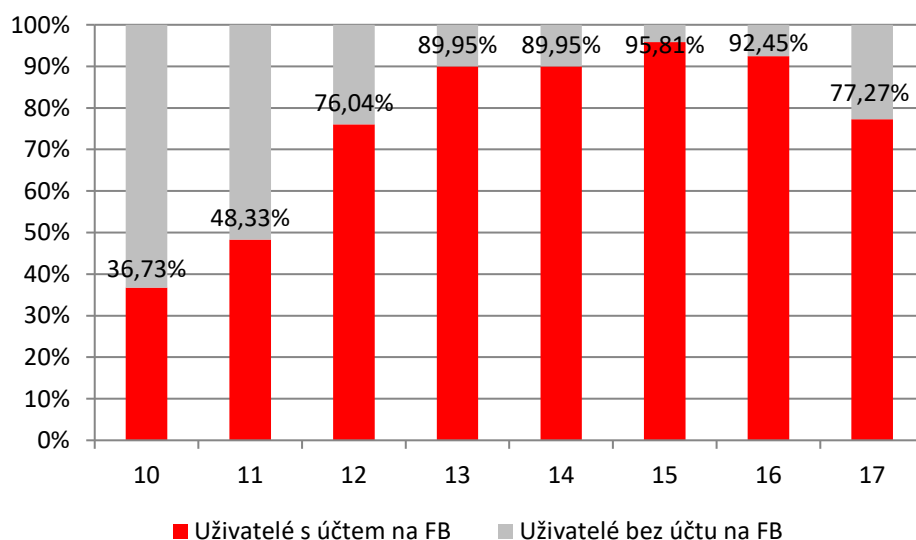
Tab. 1 Věková struktura výzkumného vzorku vs. uživatelé Facebooku

(n=1122)

Pokud se zaměříme podrobněji na počet uživatelů Facebooku v jednotlivých věkových kategoriích, zjistíme, že s přibývajícím věkem dítěte roste také podíl uživatelů, kteří aktivně sociální síť Facebook využívají. Např. 48,33 % respondentů ve věku 11 let má účet na Facebooku, u respondentů ve věku 12 let již podíl uživatelů Facebooku tvoří 76,04 %. Množství dětských uživatelů Facebooku vs. dětí, které Facebooku nepoužívají, vyjadřuje následující graf.

Tab. 2 Uživatelé sociální sítě Facebook ve věku 10-17 let

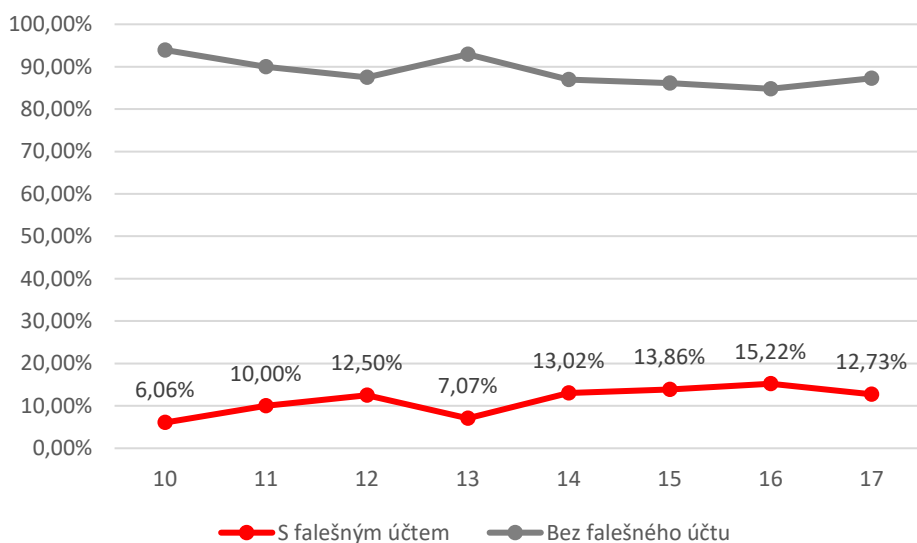

(n=1122)

3.2.2 Uživatelské účty

78,90 % českých dětí má účet na sociální síti Facebook, přičemž 82,45 % z nich má 1 účet, 15,58 % má 2-3 uživatelské účty, existenci 4-5 účtů potvrzuje 0,79 % dětí, 1,18 % dětí uvádí více než 5 účtů na Facebooku. 12 % dětí má na sociální síti Facebook falešný účet (vedený na fiktivní jméno, často na osobu opačného pohlaví). Následující tabulka vyjadřuje, kolik dětí v jednotlivých věkových skupinách má na sociální síti Facebook falešné účty.

Tab. 3 Falešné účty dětí na Facebooku (dle věku)

(n=1021)

Podle sdělení respondentů 92 % rodičů ví, že má jejich dítě účet na sociální síti Facebook.

3.2.3 Zabezpečení profilů

86 % respondentů tvrdí, že si umí zabezpečit svůj facebookový účet a nastavit soukromí. Přitom však 26,7 % dětí pro vstup na Facebook stejné heslo (tzv. univerzální heslo), které používá pro vstup na email. Používání univerzálních hesel pro přístup k více službám, které pracují s citlivými údaji, je rizikové. Obdobně jako děti však k zabezpečení svých uživatelských profilů přistupují i dospělí (K. Kopecký & Szotkowski, 2014), kteří využívají jak univerzální hesla, tak i velmi jednoduchá – snadno uhodnutelná – hesla.

3.2.4 Čas trávený v prostředí Facebooku

Děti tráví na Facebooku velké množství času, řada z nich je připojena 24 hodin denně (zejména prostřednictvím mobilních telefonů). Více jak 60 % z nich používá Facebook aktivně více než hodinu denně, téměř 33 % dokonce více než 3 hodiny denně. Následující tabulka zachycuje, kolik času tráví děti v jednotlivých věkových kategoriích denně v prostředí Facebooku.

Tab. 4 Kolik času tráví české děti denně na Facebooku (relativní četnost)

čas/věk	10	11	12	13	14	15	16	17
<1 hodina denně	0,75	0,6667	0,4667	0,431	0,2889	0,2703	0,25	0,1304
1-2 hodiny denně	0,2	0,2072	0,3259	0,2644	0,3	0,3297	0,0909	0,3913
3-4 hodiny denně	0,04	0,0721	0,1111	0,1667	0,2167	0,2216	0,25	0,2609
5-6 hodin denně	0,05	0,018	0,0222	0,0402	0,0611	0,0595	0,2045	0,0217
více než 6 hodin denně	0	0,036	0,0741	0,0977	0,1333	0,1189	0,2045	0,1957

(n=904)

Poznámka: Tabulka obsahuje data v podobě relativních četností (tj. např. 0,75 = 75 %).

3.2.5 Proč děti využívají Facebook a co na něm nejčastěji dělají?

České děti využívají Facebook mnoha důvodů, které jsme seřadili podle četnosti od nejčastějších k méně častým důvodům.

1. Komunikace s ostatními uživateli (synchronní, asynchronní), komentování příspěvků ostatních

Facebook představuje pro dítě jeden ze základních online komunikačních nástrojů, který umožňuje jak synchronní, tak asynchronní komunikaci s ostatními – a to jak prostřednictvím webového prohlížeče, tak i prostřednictvím mobilních aplikací. Facebook lze tedy využívat jak na běžném počítači či notebooku, tak prostřednictvím smartphonu či tabletu. Facebookovou komunikaci pak děti doplňují o komunikaci prostřednictvím instant messengerů či jiných komunikačních aplikací (WhatsApp, Skype, Viber, Snapchat apod.).

2. Udržení kontaktu se současnými a minulými kamarády

Facebook slouží jak nástroj pro udržení kontaktu se současnými či minulými kamarády, a to prostřednictvím virtuálních přátelství. Umožňuje tak udržovat kontakty i s osobami, se kterými jsme již ztratili fyzický kontakt – např. přestěhováním do jiného města či dokonce země.

3. Skupinový tlak

Řada dětí si účty na Facebooku zakládá pod vlivem skupinového tlaku – např. tlaku ostatních dětí ze třídy či školy. Ten, kdo Facebook nepoužívá, se určitým způsobem izoluje z dané sociální skupiny a nemá tak informace o tom, o čem ostatní vrstevníci na Facebooku komunikují. Dětské uživatele se v prostředí Facebooku sdružují do různých uzavřených či veřejných skupin, které spojuje např. příslušnost ke konkrétní třídě či škole, ale třeba také nenávisť vůči konkrétnímu učiteli či učitelům.

4. Hraní online her

Facebook umožňuje s ostatními uživateli hrát velké množství her – a to jak zdarma, tak v placené podobě. Velké množství dětí ale také dospělých uživatelů Facebooku hraje v prostředí této sociální sítě online hry, aniž by si uvědomovali, že ostatním hráčům (ale také firmám, které hry vytvářejí) poskytují velké množství osobních údajů ze svých facebookových profilů, jako např. věk, pohlaví, seznam přátel nebo třeba fotografie a videa z galerií. Tyto informace jsou pak „třetími stranami“ využívány zejména k marketingovým účelům.

5. Seznamování

Seznamování s neznámými uživateli Facebooku je běžnou praxí, děti se v prostředí Facebooku rády seznamují, vyměňují s neznámými uživateli fotografie a videa, svěřují se, sdílejí citlivé informace. V extrémních případech může být seznamování a zejména výměna citlivých materiálů vysoce rizikové – může vést k vydírání, vyhrožování, případně k tzv. kybergroomingu a sexuálnímu zneužití dítěte (dále v textu).

6. Sdílení fotografií a videí

Mezi další důvody, proč děti Facebook používají, patří snadné sdílení informací – ať již ve formě běžného textu, internetových odkazů, či přímo sdílení fotografií či videa. Bohužel sdílením ztrácí dítě nad sdíleným obsahem kontrolu – fotografie a videa se Facebookem velmi rychle šíří – a to i mimo okruh uživatelů, kterým byl materiál původně určen.

7. Facebook jako „móda“

Používání Facebooku je v ČR módní, Facebook nevyužívají jen jednotliví uživatelé, ale také firmy, politické strany, celebrity, vládní i nevládní organizace, soukromá i veřejnoprávní média. Prostřednictvím Facebooku dětské uživatele komunikují např. s oblíbenými celebritami, hudebníky, sportovci, které jsou pro ně v běžném světě nedosažitelné. Aktualizace statutů, sdílení a lajkování je pro děti přirozenou součástí jejich virtuálního života.

8. Facebook jako prostředí pro rozvoj virtuální reprezentace

Pro řadu dětí je Facebook prostředím pro jejich vlastní virtuální sebeprezentaci, prostřednictvím svého profilu rozvíjejí svou virtuální identitu, virtuální osobnost. Pomocí Facebooku dávají ostatním uživatelům najevo, že jsou „zde“, že jsou „online“, že „virtuálně existují“. Facebook jim rovněž umožňuje dosáhnout virtuálních ocenění – třeba tím, že jim ostatní uživatelé pozitivně ohodnotí jejich fotografie, videa či aktuální statuty – a to prostřednictvím tzv. lajků.

Aktivita, které děti v prostředí Facebooku provozují, odpovídají důvodům, proč děti Facebook využívají.

3.2.6 Facebooková přátelství

Jedním z hlavních důvodů, proč děti Facebook využívají, je udržování přátelství se svými vrstevníky, případně navazování nových přátelství. Děti si aktivně ke svým profilům připojují tzv. „virtuální přátele“ – průměrný počet přátel, které mají české děti napojeny na svůj profil, je podle výsledků našeho výzkumu 194 (maximální počet přátel je Facebookem technicky omezen na 5000).

36,6 % českých dětí nezná všechny/většinu svých facebookových přátel, přesto si je do svých profilů přidává a umožňuje jim tak přistupovat k soukromým informacím, které děti na svých profilech sdílejí (statuty, posty, sdílené informace, fotografie, videa apod.). 56,5 % českých dětí má mezi svými facebookovými přáteli také své rodiče.

Téměř třetina (31 %) dětí byla svými facebookovými přáteli oslovena, aby jim odeslala fotografii svého obličeje (fotografie obličeje patří k nejvíce zneužitelným osobním údajům, které o sobě dítě v online prostředí ostatním poskytuje), 18 % dětí bylo osloveno facebookovým přítelem s žádostí, aby se ukázalo na webkameru, a 5,8 % dětí bylo požádáno, aby se před webkamerou svléklo. 10,6 % dětí bylo požádáno, aby odeslalo virtuálnímu příteli fotografii, na které je zachyceno nahé.

Všechny zmíněné aktivity jsou vysoce rizikové a mohou ohrozit bezpečnost dětí v kyberprostoru.

3.2.7 Osobní schůzky a žádosti o osobní schůzky

30 % českých dětí, které mají účet na sociální síti Facebook, bylo osloveno svými facebookovými přáteli (osobami bez ověřené identity) s žádostí o osobní schůzku v reálném světě, přičemž 24,45 % dětí by na schůzku šlo, kdyby o ni bylo požádáno.

Tab. 5 Kolik dětí bylo požádáno o osobní schůzku v reálném světě (podle věku)

věk	10	11	12	13	14	15	16	17
Bylo požádáno	0,18	0,13	0,23	0,25	0,35	0,36	0,50	0,55
Nebylo požádáno	0,82	0,87	0,77	0,75	0,65	0,64	0,50	0,45

(n=913)

Poznámka: Tabulka obsahuje data v podobě relativních četností (tj. např. 0,75 = 75 %).

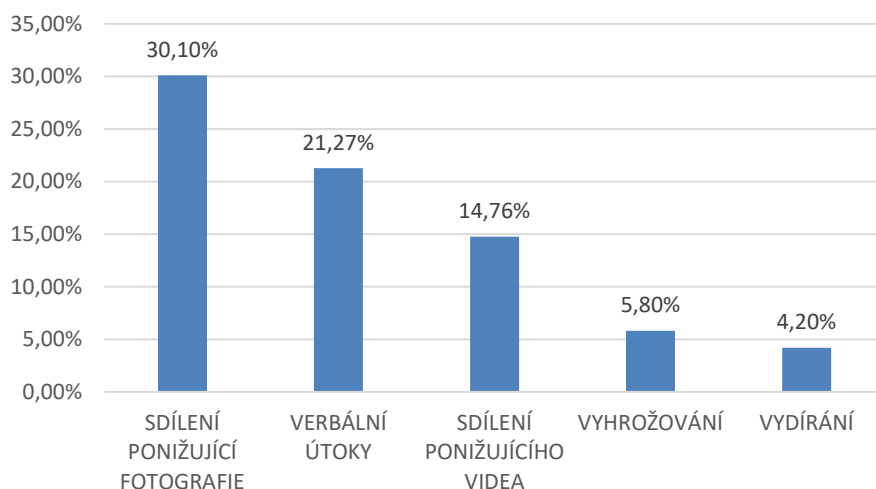
Získané údaje o žádostech o osobní schůzku v reálném světě přibližně odpovídají datům naměřeným v rámci celonárodního výzkumu *Nebezpečí internetové komunikace V* (Kamil Kopecký et al., 2015), podle kterého je ochotno jít na osobní schůzku s neznámým uživatelem internetu 43,56 % českých dětí (vzorek respondentů n=28231 ve věku 11-17 let).

3.2.8 Výskyt rizikových komunikačních jevů na Facebooku

Velké množství dětských uživatelů Facebooku potvrzuje, že se stalo oběťmi různých forem kybernetických útoků (jednorázovými, bez vzrůstající intenzity) a kyberšikany (dlouhodobými, opakovanými útoky se vzrůstající intenzitou). Mezi nejčastější formy

útoků na děti v prostředí Facebooku patří zejména sdílení ponižujících materiálů a verbální formy agrese (urážení, dehonestování, ponižování).

Tab. 6 Projevy kyberšikany na Facebooku

(n=1122)

Každé druhé dítě (50,54 %) si také na Facebooku nechalo zablokovat svého internetového známého, který jej obtěžoval.

Sexting neboli sdílení svých vlastních intimních materiálů v prostředí internetu provozuje v populaci přibližně 7-9 % dětí (Kamil Kopecký, 2012). Řada z nich šíří své intimní materiály také prostřednictvím sociálních sítí. Na Facebooku své vlastní intimní materiály sdílí 4,1 % českých dětí.

3.2.9 Další výsledky

Vybraná data z výzkumu jsme rovněž podrobili detailní statistické analýze. Aby bylo možné vypočítat závislosti mezi jednotlivými proměnnými (kategoriemi) dat, bylo zformulováno několik hypotéz. Statistická významnost byla potvrzena s použitím ukazatele chi-square (χ^2). Vybrané výsledky prezentuje tabulka níže.

Tab. 7 Závislosti mezi vybranými proměnnými (vybrané výsledky)

Závislosti mezi proměnnými	Výsledky
Existuje závislost mezi žádostmi o osobní schůzku s dítětem v reálném světě a sdílením vlastních intimních materiálů dětmi.	$\chi^2=10,9595$, $p=0,000931$, $df=1$
Existuje závislost mezi sdílením vlastních intimních materiálů dětmi a kyberšikanou dítěte ve formě vydírání.	$\chi^2=12,7838$, $p=0,000350$, $df=1$
Existuje závislost mezi sdílením vlastních intimních materiálů dětmi a kyberšikanou ve formě vyhrožování.	$\chi^2=16,6360$ $p=0,0000455$, $df=1$
Existuje závislost mezi sdílením vlastních fotografií obličeje a žádostmi o osobní schůzku.	$\chi^2=4,23076$ $p=0,039698$, $df=1$

4 Shrnutí a nejdůležitější informace

Výsledky výzkumu *České děti a Facebook 2015* dokazují, že velké množství uživatelů využívá sociální síť Facebook, aniž by dodržovalo pravidla jejího používání – zejména věkový limit pro využívání této sítě. Facebook tak často využívají děti mladší 13 let, které se stávají oběťmi různých forem kybernetických útoků.

Pokud se dítě rozhodne Facebook používat v rozporu s věkovým limitem používání Facebooku, je velmi žádoucí, aby svůj účet zakládalo společně s rodičem. Ten by také měl mít k účtu přístup, měl by znát uživatelské jméno a heslo pro vstup na účet dítěte a měl by provádět namátkovou kontrolu, co dítě v prostředí Facebooku dělá. V České republice nese rodič za chování svého dítěte právní odpovědnost až do 18 let věku, kdy se dítě stává plnoletým. Zvláště u mladších dětí tedy musí pravidelně kontrolovat jejich aktivity a seznamovat děti se zásadami bezpečného chování v kyberprostoru.

V prostředí Facebooku jsou české děti velmi aktivní - sdílejí informace (fotografie, videa), komunikují s ostatními uživateli, zapojují se do diskusí, komentují příspěvky ostatních uživatelů, aktivně navazují virtuální facebooková přátelství. Mezi přátele si však přidávají osoby bez ověřené identity a velké množství dětí nezná skutečnou identitu svých virtuálních přátel – více než třetina dětí nezná své virtuální přátele a na vyžádání si přidává neznámé osoby mezi své přátele.

Virtuální přátelství s neznámými osobami v prostředí Facebooku s sebou nese řadu rizik spojených s únikem citlivých informací a materiálů dítěte do prostředí internetu. V extrémních případech dítě poskytne virtuálnímu příteli např. své vlastní intimní materiály (fotografie, videa), který je může využít např. ke kyberšikaně, k vydírání dítěte či dokonce ke kybergroomingu. Tyto strategie útoku na dítě jsou v České republice (Kamil Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, 2014b; Kamil Kopecký, 2014, 2015), ale také v zahraničí (Barber & Bettez, 2014; Berson, 2003; Paper, 2015; Wachs, Wolf, & Pan, 2012; Walrave & Heirman, 2011; Webster et al., 2012; Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, & Collings, 2013) dobře zdokumentovány.

Většina dětských uživatelů Facebooku tvrdí, že jejich rodiče vědí o tom, že má jejich dítě účet na sociální síti Facebook. Pokud je tato informace pravdivá, je velmi žádoucí, aby rodiče poučili své děti o tom, jak tuto sociální síť využívat co nejvíce bezpečně, případně jak postupovat v situacích, kdy se dítě dostane v prostředí Facebooku do problémů, které není schopno řešit samo. Pomoci jim v tom může velké množství specializovaných internetových stránek, jako např. www.e-bezpeci.cz, www.sexting.cz, www.seznamsebezpecne.cz, www.bezpecnyinternet.cz, www.webrangers.cz apod.

Sociální síť Facebook je třeba vnímat jako pokročilý online nástroj, který může být využit jak pozitivně, tak i negativně. Problém nepředstavuje samotná technologie, ale zejména jednotliví uživatelé Facebooku, kteří technologii využívají nežádoucím způsobem – např. k páčání trestné činnosti. Nelze tedy říci, že by Facebook byl vyloženě negativní online službou a že by měl pouze negativa.

Facebook má celou řadu *pozitiv*, umožňuje např. navazovat mezilidské kontakty, umožňuje překonávat sociální izolaci a snadno a rychle komunikovat, sdružovat uživatele podle nejrůznějších kritérií, poskytuje prostor pro vyjádření vlastního názoru, pro komentování aktuálních událostí apod. Kromě toho představuje Facebook bohatý informační zdroj – lze jej využívat ke vzdělávání (Aydin, 2012). Facebook je samozřejmě také zdrojem zábavy.

Facebook má však řadu *negativ* – kumuluje velké množství zneužitelných osobních údajů, poskytuje nástroje pro realizaci kyberšikany (Kwan & Skoric, 2013), kybestalkingu, kybergroomingu (Kamil Kopecký, 2015). Představuje prostředí s vysokým výskytem internetových podvodů, má úzkou vazbu na majetkovou kriminalitu (obsahuje informace, na základě kterých lze páchat majetkovou trestnou činnost, např. vykradení domu či bytu) apod. Mezi další negativa patří vznik závislostního chování – tzv. Facebook addiction disorder – které je rizikové jak pro dospělé, tak dětské uživatele této sociální sítě (Błachnio, Przepiórka, & Pantic, 2015; Summers, 2011).

Nejdůležitějším článkem, který ovlivňuje bezpečí dítěte na Facebooku, je především samotný rodič. Ten je schopen regulovat, od kolika let a jakým způsobem bude dítě sociální sítě využívat, jakým způsobem, jak bude zabezpečeno soukromí dítěte, kolik času a s kým bude jeho dítě na Facebooku trávit svůj volný čas apod. Rodič je rovněž schopen seznámit dítě se základními pravidly bezpečného používání internetu, je schopen připravit dítě na možné rizikové situace a zároveň dokáže dítěti v rizikové situaci pomoci.

5 Informace k výzkumu

Výzkum České děti a Facebook zrealizovalo Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s Policií ČR (Policejní prezidium ČR), firmami Vodafone, Seznam.cz a Sdružením Linka bezpečí. Přehledné informace o výzkumu jsou k dispozici na internetových stránkách www.e-bezpeci.cz/facebook2015.

Garant výzkumu:

dr. Kamil Kopecký

Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta

Žižkovo nám. 5, Olomouc, 77140

E-mail: kamil.kopecky@upol.cz

Telefon: +420 777 146 808

6 Zdroje, literatura

Ditch The Label. (2013). *The Annual Cyberbullying Survey*.

Fenichel, M. (2009). Facebook Addiction Disorder (FAD). Retrieved from <http://www.fenichel.com/facebook/>

Kiss, J. (2013). Teenagers migrate from Facebook as parents send them friend requests | Technology | The Guardian. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/technology/2013/dec/27/facebook-dead-and-buried-to-teens-research-finds>

Knowthenet. (2013). Kids not equipped for coming of digital age at nine. Retrieved December 28, 2015, from <http://www.knowthenet.org.uk/articles/kids-not-equipped-coming-digital-age-nine>

Kopecký, K. (2012). Sexting among Czech preadolescents and adolescents. *New Educational Review*, 28(2), 39–48. Retrieved from <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-84864819528&partnerID=tZOtx3y1>

Kopecký, K., & Szotkowski, R. (2014). Formal and Semantic Analysis of Computer Passwords of Czech Internet Users. In *EDULEARN14 Proceedings* (pp. 2794–2798). IATED. Retrieved from <http://library.iated.org/view/KOPECKY2014FOR>

Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejčí, V. (2012). *Nebezpečí internetové komunikace 3*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejčí, V. (2014). *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejčí, V. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. (L. Ludíková, Ed.) (1st ed.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. <http://doi.org/10.5507/pdf.15.24448619>

Kwan, G. C. E., & Skoric, M. M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 16–25. <http://doi.org/10.1016/j.chb.2012.07.014>

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). EU Kids Online: final report 2011. Retrieved from <http://www.lse.ac.uk/collections/EUKidsOnline/>

McAfee. (2012). The Digital Divide: How the Online Behavior of Teens is Getting Past Parents, (June). Retrieved from <http://www.mcafee.com/uk/resources/misc/digital-divide-study.pdf>

Nosek, M., & Trusínová, R. (2015). *Jaké jsou internetové děti*. Praha.

O’Keeffe, G. S., & Clarke-Pearson, K. (2011). The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. *Pediatrics*, 127(4), 800–804. <http://doi.org/10.1542/peds.2011-0054>

Purcell, K. (2012). *Teens 2012: truth, trends, and myths about teen online behavior*. ACT enrollment planners annual conference. Retrieved from www.pewinternet.org

Summers, A. (2011). Facebook Addiction Disorder — The 6 Symptoms of F.A.D. Retrieved from <http://www.adweek.com/socialtimes/facebook-addiction-disorder-the->

6-symptoms-of-f-a-d/61408

Tomczyk, Ł., & Kopecký, K. (2015). Children and Youth Safety on the Internet: Experiences from Czech Republic and Poland. *Telematics and Informatics*, 33(3). <http://doi.org/10.1016/j.tele.2015.12.003>

University College London. (2013). Global Social Media Impact Study. Retrieved December 28, 2015, from <http://www.ucl.ac.uk/global-social-media>

7 Poznámka

Výsledky výzkumu byly publikovány v odborných domácích a zahraničních časopisech.